OBSERVAȚII ÎN LEGĂTURA CU SENSUL GENERAL AL SUBSTANTIVELOR

DE

RITA MARINOVICI

Una dintre problemele de morfologie care nu au fost suficient studiate la noi este și aceea a mijloacelor de exprimare a sensului general al substantivelor.

Substantivul are un sens general cînd denumește o totalitate de lucruri sau de ființe, sau cînd indică genul, specia, categoria sau familia. În primul caz, sensul general al substantivului e exprimat în mod concret; în al doilea caz, în mod abstract. Problema mijloacelor de exprimare a sensului general, pe care vrem s-o tratăm în acest articol, nu se pune decît pentru acele substantive care pot avea și un sens individual, deci pentru substantivele concrete care denumesc indivizi sau obiecte materiale bine conturate.

Sfera substantivelor abstracte, care denumesc însușiri psihice sau fizice ce nu pot fi reprezentate printr-o imagine concretă, cum ar fi: *fericire*, *liniște*, *ură* etc., poate fi restrînsă, dar nu individualizată, căci sfera acestor substantive nu e compusă din unități conturate, dintre care unele să poată fi reliefate față de altele. Nici chiar în exemple ca: *fericirea lui e fără margini*, nu putem vorbi de o individualizare a substantivului abstract. În acest exemplu, cu toate că sfera substantivului *fericire* e limitată la o anumită categorie prin determinantul *fără margini*, și cu toate că substantivul *fericire* e raportat la o singură persoană, conținutul lui rămîne tot general, neputînd fi restrîns la un anumit exemplar. Aceste substantive abstracte, a căror sferă nu este alcătuită din indivizi, din unități de sine stătătoare, se întrebuințează în mod obișnuit la singular. De cele mai multe ori pluralul înlătură de pe primul plan sensul lor abstract,

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

concretizîndu-le ca în exemplul : *puterile apusene*. În acest caz, în exprimarea sensului lor general sau individual, ele urmează aceleaşi procedee ca şi substantivele concrete.

Acele substantive abstracte al căror conţinut reflectă anumite imagini concrete, cum ar fi : *vis*, *idee*, *gînd* etc., pot fi individualizate. Ştim că visele diferă unele de altele prin imaginile lor diferite ; la fel ideile sau gîndurile. Din acest motiv ele cunosc şi forma de plural : *vise*, *idei*, *gînduri*.

În ceea ce priveşte substantivele concrete, ele pot avea un sens individual, care sub aspect numeric poate fi un singular sau un plural, şi un sens general, care are sfera cea mai largă. Sensul general este un aspect al categoriei numărului care n-are o formă proprie de exprimare. Lipsesc mijloace gramaticale speciale de exprimare a acestui sens, cum ar fi, de pildă, o desinenţă proprie. Din punct de vedere formal, de cele mai multe ori substantivul cu sensul general nu se deosebeşte de substantivul individualizat. De aceea, deseori cu greu putem distinge individul de specie, particularul de general.

Modul de exprimare a sensului general e în funcţie, în primul rînd, de mijloacele de care dispune limba respectivă şi, în al doilea rînd, de felul în care utilizează aceste mijloace. Astfel, limba romînă şi limba maghiară, cu toate că dispun de aceleaşi mijloace de exprimare a sensului general, prezintă deosebiri importante în ce priveşte întrebuinţarea lor. În limba romînă substantivele concrete cu sens general îmbracă forma de singular sau de plural, ca şi substantivele individualizate, dar, spre deosebire de acestea, conţinutul lor nu exprimă valoarea numerică corespunzătoare formei lor. Singularul şi pluralul nu au exact aceeaşi valoare în exprimarea sensului general. Singularul cu sens general are o valoare mai abstractă prin faptul că nu permite individualizarea în cadrul lui. Pluralul substantivului cu valoare generală, exprimînd lucrurile sau indivizii ce aparţin speciei respective, este concret, pierzînd din valoarea absolut unitară pe care o are abstractul. În exemplul : *omul este o fiinţă raţională*, singularul *om* ne face să ne gîndim la tipul de om, la caracterele lui specifice. Pluralul *oamenii* denumeşte pe indivizii speciei *om* despre care se poate presupune că prezintă anumite diferenţe unul faţă de altul. Limba maghiară exprimă sensul general al substantivelor, de preferinţă în mod abstract, utilizînd forma de singular, cu excepţia substantivelor cu rol de subiect, care pot avea atît forma de singular, cît şi forma de plural.

Substantivele cu sens general sînt uneori nearticulate, alteori, ca şi substantivele individualizate, sînt articulate cu articolul hotărît, mai rar, cu cel nehotărît. Întrebuinţarea formei articulate sau nearticulate este, după cum vom vedea, în funcţie de rolul sintactic al substantivului respectiv. În anumite cazuri, întrebuinţarea articolului, sau lipsa lui, nu sînt suficiente pentru ca substantivul să exprime un sens general. În acest scop

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

sînt necesare și alte procedee, a căror întrebuințare e tot în funcție de rolul sintactic pe care-l are substantivul respectiv. Din această cauză vom prezenta diversele procedee de exprimare a sensului general al substantivului pe părți de propoziție.

SUBIECTUL

Pentru ca substantivul cu rol de subiect să exprime un sens general, indiferent dacă are formă de singular sau de plural, poate fi articulat cu articolul hotărît sau cu articolul nehotărît, sau poate fi nearticulat. De ex. : ***omul*** *trebuie să fie conștient de faptele sale;* ***un om*** *trebuie să fie conștient de faptele sale; sirena sună prelung și strident,* ***bărbați și femei*** *alergau speriați;* ***pomi*** *înfloresc,* ***păsări*** *se duc.* Cînd subiectul este nearticulat, are totdeauna un sens general. Alta este situația subiectului cînd e articulat. Prezența articolului nu este suficientă pentru a da substantivului cu rol de subiect un sens general, căci substantivul este articulat cu articolul hotărît sau nehotărît și atunci cînd e individualizat. În exemplul : *mi-a promis* ***omul*** *că vine* sau *mi-a promis* ***un om*** *că vine*, subiectul, deși e articulat, nu exprimă speța *om*, ci un singur individ ; în primul exemplu e vorba de un om anume, iar în al doilea exemplu, de un om oarecare. Sensul general al subiectului e în funcție de context.

Există anumite gradații în ce privește sfera subiectului cu sens general. Acesta are sfera cea mai largă :

1) Cînd e nedeterminat. Determinarea lui de către un atribut îi reduce sfera la categoria care posedă însușirea exprimată de determinant, numărul lucrurilor sau ființelor din categoria respectivă fiind în funcție de sensul determinantului său. Să se compare : *statul modern* cu *statele apusene.* Sfera substantivului *stat* din primul exemplu este mai largă decît sfera sa din al doilea exemplu, căci numărul *statelor moderne* este mai mare decît numărul *statelor apusene.*

2) Cînd predicatul exprimă o acțiune caracteristică pentru subiect. Această condiție e în funcție, în primul rînd, de conținutul semantic al predicatului respectiv. În exemplul : *oamenii muncesc*, subiectul poate avea un sens general pentru că se face o constatare valabilă pentru întreaga specie denumită de el, predicatul exprimînd o acțiune caracteristică acestei specii. *Oamenii muncesc* este o constatare făcută pe baza unei experiențe îndelungate. Bineînțeles, în aceeași propoziție, cuvîntul *oamenii* ar putea avea și un sens individual, în funcție de context.

De obicei verbele care exprimă o acțiune caracteristică pentru subiectul lor sînt acelea care exprimă acțiuni „principale", adică acțiuni care pot fi repetate fără să fie întrerupte de o altă acțiune. Acțiunea exprimată de aceste verbe rămîne neschimbată în cursul desfășurării ei în timp. Din

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

această categorie fac parte verbele care exprimă acțiuni constînd dintr-un grup de mișcări care nu e necesar să se repete în vederea desfășurării normale a acțiunii, ca de ex. : *a mușca*, *a sparge*, *a tăia*, *a împunge* etc. și verbele a căror acțiune cere neapărat repetarea unității de mișcări respective, ca de ex. : *a coase*, *a ara*, *a spăla*, *a zbura*, *a vorbi* etc.

Există o serie de verbe care exprimă acțiuni care nu se pot repeta fără să fie întrerupte de o altă acțiune. Aceste verbe, în mod obișnuit, nu se întrebuințează pentru a caracteriza un subiect, ele neconstituind miezul unei acțiuni. Din această categorie fac parte verbele care arată începutul sau sfîrșitul unei acțiuni, ca de ex. : *a-și lua zborul*, *a decola* etc. și verbele care arată acțiuni legate de spațiu sau de moment, ca de ex. : *a pleca*, care înseamnă „a porni", „a părăsi un loc". Acțiunea exprimată de acest verb stabilește un anumit raport între subiect și locul în care acesta se află înainte de a întreprinde acțiunea. În clipa cînd locul este părăsit sau schimbat, acțiunea încetează, deci nu poate avea durată, desfășurare în timp. Acțiunea plecării o dată săvîrșită, nu poate fi repetată înainte ca săvîrșitorul ei să se fi oprit undeva, de unde să poată pleca din nou.

În limba romînă aceste verbe, din ultima categorie, nu se deosebesc întru nimic din punct de vedere formal de celelalte verbe, așa cum se întîmplă de exemplu în limba maghiară, în care sînt ușor de recunoscut, ele fiind formate de cele mai multe ori cu un prefix verbal : *megy* „merge", dar *elmegy* „pleacă".

Ca valoare, predicatul care exprimă o acțiune caracteristică pentru subiectul său poate fi asemănat cu atributul care exprimă o însușire a substantivului pe care îl determină.

3) Cînd acțiunea exprimată de predicat nu este legată de timp. Această condiție o îndeplinește prezentul gnomic. Astfel exemplul : *rîndunele zboară* înseamnă „rîndunelele au obiceiul să zboare". În această propoziție, deși predicatul este la prezent, el nu exprimă o acțiune care se petrece numai sub ochii noștri, ci una care poate avea loc oricînd, faptul de „a zbura" fiind o trăsătură specifică rîndunelelor. Bineînțeles, tot contextul e acela care ne arată dacă e vorba de rîndunele în general sau de anumite rîndunele. Cînd se indică însă momentul sau împrejurările în care se petrece o acțiune, prezentul își pierde caracterul gnomic, iar sfera subiectului, chiar dacă acesta are un sens general, se reduce la obiectele sau indivizii din perioada sau momentul în care se petrece acțiunea : *omul se odihnește acum* poate fi vorba fie de un anume om care se odihnește, fie de oameni în general, dar dintr-o perioadă dată, și anume de *oamenii de acum*. Chiar dacă, prin înțelesul pe care-l are, predicatul poate constitui o caracteristică a subiectului său, cînd acțiunea e limitată în timp, subiectul nu mai are valoare absolut generală, sfera lui fiind limitată la exemplarele

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

din timpul în care se petrece acțiunea. Să se compare exemplul : *rîndunica a zburat* cu exemplul : *rîndunica zboară*. În ultimul exemplu ideea exprimată poate avea valoare de constatare generală prin faptul că acțiunea nu este limitată, ea putînd să se petreacă oricînd. Dacă prin absurd am acorda primului exemplu valoarea unei afirmații generale pentru trecutul indicat de predicat, sfera subiectului n-ar mai avea aceeași lărgime, opunîndu-i-se în mod firesc categoria de ființe din prezent, prin contrast cu care putem face constatarea pentru categoria din trecut. În cazul acesta sfera subiectului este limitată de timp. În exemplul : *prețurile au scăzut brusc*, predicatul arată trecerea lucrului denumit subiect de la o stare la alta, apărînd astfel sub două aspecte diferite. Prețuri mai mari și prețuri mai mici realizate în urma modificării prin care a trecut noțiunea exprimată de subiect.

Fără să aibă sfera redusă ca în exemplul : *prețul pantofilor*, sugerează totuși două categorii diferite, pierzînd valoarea abstractă.

Pentru ca predicatul să exprime o acțiune cu valoare generală, complementul său direct trebuie să aibă un sens general, deci să fie nearticulat. Să se compare exemplul : *croiește* ***rochii*** cu exemplul : *croiește* ***rochiile***. În exemplul al doilea, sfera predicatului e limitată de obiectul asupra căruia se exercită acțiunea, spre deosebire de primul exemplu în care, datorită sensului general al complementului, acțiunea se îndeplinește independent de timp. Și în acest caz subiectul poate avea un sens general sau individual, în funcție de context. Chiar și atunci cînd subiectul a determinat acțiunea săvîrșită de el poate avea valoare generală, dar în acest caz acțiunea e caracteristică numai pentru categoria sau exemplarul denumit de subiect și are caracter gnomic numai dacă complementul său are un sens general, ca în exemplul : *cîinele vecinului sare la* **om**. Cînd sfera complementului se restrînge, se individualizează printr-o determinare, propoziția își pierde valoarea unei constatări generale devenind un fapt izolat, ca în exemplul : *cîinele vecinului sare la* **omul nostru** *și-l mușcă*.

În concluzie, pentru ca subiectul să aibă sfera cea mai largă, predicatul, indiferent dacă arată o acțiune, o stare, o atitudine, prin conținutul lui semantic el trebuie să fie caracteristic în toate timpurile pentru ființele sau lucrurile denumite de subiect. În acest scop acțiunea nu trebuie legată de moment sau limitată de obiectul asupra căruia se răsfrînge. Această condiție o îndeplinesc mai ales verbele intranzitive sau cele tranzitive întrebuințate în mod absolut, atunci cînd acțiunea lor nu e legată de spațiu sau de timp. În limba maghiară verbele din ultima categorie se deosebesc și din punct de vedere formal de cele tranzitive cu un complement direct individualizat, verbele acestea fiind construite cu un sufix morfologic. Să se compare exemplul : *croiește* „szab" cu exemplul : *croiește rochiile* „szabja a ruhákat" sau „a ruhákat szabja".

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

Cînd acțiunea e încadrată în timp, ea poate fi generală, dar numai pentru ființele sau obiectele din timpul respectiv. În exemplul : *omul a muncit*, cu toate că predicatul arată o acțiune încheiată, el poate avea un sens general pentru trecut : „ omul a avut obiceiul să muncească". *A ara*, întrebuințat în mod absolut, poate avea un sens general chiar dacă timpul la care se întrebuințează arată o acțiune încheiată : *în tinerețe a arat și el*. În acest exemplu *a arat* exprimă o acțiune cu sens general pentru o perioadă limitată.

ATRIBUTUL

În limba romînă atributul cu sens general se întrebuințează la singular sau la plural, în funcție de natura substantivului prin care e exprimat. Cînd substantivele prin natura lor nu cer neapărat forma de singular, cum sînt cele care denumesc materii etc., se întrebuințează mai mult pluralul decît singularul. Prin contrast cu acest uz al limbii romîne putem aminti atributul din limba maghiară care, atunci cînd exprimă un sens general, are forma de singular : *scriitor* ***de comedii*** „*vigjátékíró*" ; *basm* ***cu zîne***„*tündér*mese" ; *pistă* ***de alergări*** *futo*pálya ; *bugetul* ***cheltuielilor*** „*kiadási* előirányzat" ; *baterea* ***monedelor*** „*pénz*verés".

Atributul prepozițional exprimă în mod obișnuit felul obiectului denumit de substantivul pe care-l determină. El are, prin urmare, un sens general prin însuși conținutul lui, ca și adjectivul cu care poate fi adesea înlocuit : *basm* ***cu zîne*** = *basm* ***feeric*** ; *concurs* ***de cai*** = *concurs* ***hipic*** ; *atitudine* ***de tovarăș*** = *atitudine* ***tovărășească***.

Dacă atributul, la rîndul lui, e determinat de un atribut, acesta îi restrînge sfera, dar în majoritatea cazurilor nu-l individualizează. De aceea în limba romînă sensul general al atributului prepozițional se exprimă de cele mai multe ori prin substantivul nearticulat, chiar și atunci cînd e determinat. În limba maghiară îi corespunde un atribut substantival la forma de singular, care formează un cuvînt compus cu substantivul pe care-l determină, sau un atribut adjectival la singular, care formează și el uneori un cuvînt compus cu substantivul determinat. Excepție face corespondentul maghiar al atributului prepozițional cînd acesta e determinat, la rîndul lui, de un atribut genitival care exprimă în primul rînd un raport de posesie. În acest caz în limba maghiară nu-i mai corespunde un singular, ci un substantiv la același număr ca și atributul romînesc. Să se compare exemplul : *ne-a spus un basm* ***cu zîne*** „*tündér*mesét mondott" cu exemplul : *ne-a spus un basm* ***cu zînele pădurii*** „mesét mondott *az erdõ tündéreiről*".

Întrebuințăm atributul prepozițional articulat, sau nearticulat, independent de faptul că substantivul pe care-l determină este articulat sau nearticulat : *cărucior pentru bagaje ușoare* ; *cărucíorul pentru bagaje*

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

ușoare; *un cărucior pentru bagajele ușoare*; *căruciorul pentru bagajele ușoare*. Bineînțeles, din punctul de vedere al sensului, aceste exemple diferă. În ce privește întrebuințarea articolului, exemplele ne arată că atributul prepozițional poate fi articulat în limba romînă cu articolul definit numai cînd e determinat și el la rîndul lui de un atribut. Cînd atributul prepozițional arată o însușire a substantivului pe care-l determină sau materia din care e făcut obiectul denumit de acesta, el nu poate fi individualizat nici dacă e determinat la rîndul lui și, prin urmare, nu poate fi articulat. În limba maghiară atributul determinat formează un cuvînt compus cu determinantul său și nu se articulează. De exemplu: *mătase* **în dungi** *roșii* „piroscsikos selyem"; *șocolată* ***în formă*** *de ghindă* „makk*alakú* csokoládé".

Tot din acest grup fac parte atributele substantivale introduse prin prepoziția *de*: *salată* ***de ardei*** *grași*; *cură* ***de băi*** *sărate*; *buletin* ***de știri*** *interne*; *carte* ***de povești*** *pentru copii*. Cînd vrem să individualizăm lucrul exprimat de atributul substantival introdus prin prepoziția *de*, trebuie să-l înlocuim cu un atribut substantival în cazul genitiv: *la mijloc* ***de codru*** *des—la mijlocul* ***codrului*** *des*; *acumulare* ***de forțe*** *— acumularea* ***forțelor***; *acordare* ***de favoruri*** *—acordarea* ***favorurilor;*** *audiere* ***de martori*** *— audierea* ***martorilor***; *falsificare* ***de bancnote*** *—falsificarea* ***bancnotelor;*** *majoritate* ***de voturi*** *— majoritatea* ***voturilor;*** *autor* ***de comedii*** *—autorul* ***comediilor;*** *reparator* ***de automobile*** *—reparatorul* ***automobilelor.*** Prin înlocuirea atributului prepozițional cu atributul genitival se întîmplă același fenomen al individualizării care se petrece adăugînd unui substantiv articolul hotărît.

Atributul prepozițional final are un sens general în cele mai multe cazuri, chiar și atunci cînd e determinat. Uneori atributul prepozițional final determinat se articulează cu articolul hotărît, însă în acest caz are sens individual: *avion* ***pentru liniile*** *aeriene externe*, însă *tren* ***pentru transporturi*** *rapide*.

Cînd atributul prepozițional exprimă: a) *conținutul*, b) *apartenența*, c) *posesia*, d) *dependența*, e) *comparația*, f) *obiectul*, g) *starea*, și e determinat și el la rîndul lui, poate avea, pe lîngă un sens general, și unul individual. În primul caz e nearticulat, în al doilea caz e articulat cu articolul hotărît. Cînd exprimă un sens general, poate fi articulat uneori cu articolul nehotărît, cum e în cazul atributului introdus prin prepoziția *cît*. Cînd atributul care îl determină e în cazul genitiv, aceasta îl individualizează totdeauna: a) *rafturi* ***cu cărți*** *beletristice* sau *raftul* ***cu cărțile*** *beletristice*; ***lada cu jucării*** *pentru copii* dar *lada* ***cu jucăriile*** *pentru copii*; b) *omul* ***cu pete*** *roșii —omul* ***cu petele*** *roșii*; *rochia* ***cu buline*** *albastre — rochia* ***cu bulinele*** *albastre*; *casa* ***cu pereți*** *crăpați — casa* ***cu pereții*** *crăpați*; *omul* ***cu picioare*** *strîmbe—omul* ***cu picioarele*** *strîmbe*; c) *plugar* ***cu vite***

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

bune — plugar ***cu vitele*** *bune*; d) *părinți* ***cu copii*** *bolnavi — părinți* ***cu copiii*** *bolnavi*; e) *un om* ***cît un munte*** *— un om* ***cît muntele***; f) *povestiri* ***despre oameni*** *de seamă — povestiri* ***despre oamenii*** *de seamă*; g) *un tratat* ***despre plante*** *exotice — un tratat* ***despre plantele*** *exotice*; h) atributul prepozițional care exprimă starea are de cele mai multe ori un sens general. Cînd denumește o parte din obiectul denumit de substantivul pe care-l determină și e determinat la rîndul lui de un atribut adjectival cu sens verbal, acesta îl individualizează și, prin urmare, se articulează de obicei cu articolul hotărît: *fructe* ***cu sîmburi*** *mulți*, dar *prune* ***cu sîmburii*** *scoși*; *pantofi* ***fără bleacheuri*** *pe toc*, dar *pantofi* ***fără talpa*** *cusută*.

Cînd exprimă h) locul sau i) direcția și are la rîndul lui o determinare, atributul prepozițional este, de cele mai multe ori, individualizat, deci se întrebuințează articulat. De ex.: h) *viețuitoarele* ***de pe culmile*** *înzăpezite*; *casele* ***de pe vîrfurile*** *dealurilor*; *terasele* ***de pe acoperișul*** *caselor*; i) *drumul* ***către pădurea*** *de stejari*; *zborul* ***către răsăritul*** *îndepărtat*.

În ceea ce privește atributul genitival, e mult mai greu să ne dăm seama cînd are un sens general și cînd e individualizat. *Obiceiul copilului* sau *obiceiul copiilor* poate însemna, în același timp, fie obiceiul copilului sau al copiilor în general, fie obiceiul unui anumit copil sau al unor anumiți copii. Contextul este acela care precizează dacă e vorba de un sens sau altul.

După cum putem observa, în timp ce pentru exprimarea sensului general atributul prepozițional se întrebuințează de cele mai multe ori nearticulat, atributul genitival se articulează fie cu articolul definit, fie cu cel nedefinit, ca și atunci cînd exprimă un lucru individualizat: *casele oamenilor* poate însemna tot atît de bine casele oamenilor în general, ca și casele unor anumiți oameni. La fel cînd e articulat cu articolul nedefinit: *cartea unui elev* poate însemna cartea unui elev în general, sau cartea unui anumit elev, în funcție de context.

Nu totdeauna atributul genitival poate exprima un sens general. Atributul genitival a) al dependenței, b) al denumirii, c) de cele mai multe ori și atributul genitival posesiv, au un sens individual prin însuși raportul pe care-l exprimă: a) *sora lui Ion*; b) *luna lui iunie*; c) *casa vecinului*. Ele nu pot avea deci un sens general. Majoritatea categoriilor atributului genitival pot exprima atît lucruri sau ființe individualizate, cît și specia căreia îi aparține obiectul respectiv. În exemplul: *piscurile munților*, atributul poate avea un sens general sau individual, în funcție de context. Dacă în propozițiile anterioare e vorba de anumiți munți, sfera atributului se reduce la piscurile munților respectivi. În general, pentru ca atributul genitival să aibă un sens limitat, trebuie să fie determinat, la rîndul lui, de un alt atribut, ca în exemplul: *piscurile Munților Apuseni*.

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

Cînd substantivul dintr-o construcție completivă exprimă în limba romînă un sens general, el e de obicei nearticulat. Numărul la care se pune acest substantiv este de cele mai multe ori pluralul, cu excepția cazurilor în care, prin natura sa, substantivul cere singularul : *scrie* ***cu greșeli***, dar *se poartă* ***cu bunăvoință***. În privința întrebuințării mijloacelor de exprimare a sensului general, complementul cunoaște oarecare variații în funcție de felul lui.

Complementul circumstanțial de mod are de cele mai multe ori un sens general prin însăși natura sa, el arătînd „cum sau în ce măsură se desfășoară sau apare la un moment dat o acțiune sau o calitate"[1]. Complementul circumstanțial de mod se întrebuințează de cele mai multe ori nearticulat : *arde* ***cu flăcări*** ; *scrie* ***cu greșeli***.

Cînd e articulat poate exprima atît un sens general, cît și unul individual, dar sensul lui individual sau general nu are importanță decît în privința unei precizări mai exacte, sau mai puțin exacte, a modului de desfășurare a acțiunii pe care o întregește, complementul individualizat aducînd o notă specifică în plus față de complementul cu sens general. Să se compare exemplul : *vorbește cu intonația unui copil* (a unui copil în general) cu exemplul : *vorbește cu intonația copilului său*.

Majoritatea complementelor pot avea atît un sens individual, cît și un sens general. Dintre acestea vom aminti pe acelea care prezintă anumite particularități față de norma obișnuită : 1) *complementul direct*, 2) *complementul indirect* și 3) *complementul circumstanțial instrumental*.

1. Atunci cînd substantivul cu funcțiune de complement direct arată obiectul unei îndeletniciri permanente sau al unei ocupații ocazionale, obiectul procurat sau obiectul care este modificat sau chiar creat prin acțiunea verbului, prin forma de plural nearticulat, el exprimă categoria respectivă de lucruri. De exemplu : *primește bolnavi* ; *are invitați* ; *dă meditații* ; *ține lecții* ; *vinde haine* ; *cumpără cărți* ; *scoate bilete* ; *coase rochii* ; *împletește coșuri*.

În aceste exemple articolul definit ar restrînge sfera complementului la anumite exemplare din categoria pe care o denumește, complementul pierzînd sensul lui general. Amintim că în astfel de cazuri în limba maghiară nu-i corespunde un singular, ca în cazul complementului cu sens general, ci un substantiv la același număr ca și în limba romînă : *coase* ***rochiile*** (rochiile despre care a mai fost vorba, despre care avem cunoștință) „*a ruhákat* varrja", spre deosebire de *coase* ***rochii*** căruia în limba maghiară îi corespunde : *ruhát* varr sau *ruhákat* varr ; *împletește* ***coșurile*** (anumite

[1] *Gramatica Academiei R. P. R.*, vol. II, Editura Academiei R. P. R., 1954, p. 133.

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

coșuri) „*a kosarkat* fonja" spre deosebire de : *împletește* ***coșuri*** „*kosarat* fon" sau „*kosarakat* fon".

Spre deosebire de complementul indirect care „arată obiectul, existent independent de acțiunea verbului, și pe care această acțiune îl interesează"[1] numai, complementul direct are o strînsă legătură cu predicatul. De aceea sensul pe care-l are, individual sau general, limitează acțiunea predicatului sau îi dă o valoare de durată. Să se compare exemplul : *bate* ***cuie*** *în perete* „*szeget* ver a falba" cu : *bate* ***cuiele*** *în perete* „beveri *a szegeket* a falba" ; *repară* ***stilouri*** „*töltötollat* javít" cu : *repară stilourile* „*a töltötolakat* javítja" ; *argăsește* ***piei*** „*bört* cserez" cu : *argăsește* ***pieile*** „kicserezi *a böröket*" ; *coase* ***rochii*** „*ruhát* varr" cu : *coase* ***rochiile*** „varrja a ruhákat". După cum reiese din exemple, complementul nearticulat poate arăta fie obiectul unei preocupări permanente, fie obiectul unei acțiuni întîmplătoare, atunci cînd acțiunea e legată de timp : *stă și repară* ***stilouri*** arată ocupația momentană a cuiva, fără însă a ne lăsa să-i întrezărim sfîrșitul. Complementul articulat cu articolul hotărît limitează acțiunea exprimată de predicat la obiectele pe care le denumește : în *repară* ***stilourile*** durata acțiunii e în funcție de numărul obiectelor denumite de complement.

Cînd complementul direct exprimă o categorie față de care subiectul are o anumită atitudine, în limba romînă sensul general se exprimă printr-un substantiv articulat cu articolul definit, la forma de plural sau de singular, iar în limba maghiară îi corespunde un substantiv la același număr : *iubește* ***oamenii*** „szereti *az embereuket*" *chinuiește* ***animalele*** „kinosza az állatokat" ; *cinstește* ***omul*** „tiszteli *az embert*".

2. Complementul indirect poate fi articulat indiferent dacă exprimă un sens general sau individualizat. În ex. : ***solului*** *nu i se taie capul...*[2] poate fi vorba despre un sol anume, sau întreaga propoziție poate fi constatarea unui obicei în ce privește tratarea solilor în general. Cînd complementul indirect este exprimat printr-un substantiv în dativ, articolul pus înaintea substantivului îl individualizează, complementul nemaiputînd exprima un sens general. Să se compare exemplul : ***tatălui*** *îi cad greu astfel de cuvinte* cu exemplul : ***lui tata*** *îi cad greu astfel de cuvinte* (exemplul din vorbirea populară și familiară).

Complementul indirect, exprimat printr-un substantiv introdus printr-o prepoziție, are un sens general cînd e nearticulat : *se uită* ***la soldați*** ; *se ține* ***de prostii***.

3. Cînd arată categoria de instrumente cu care se efectuează un lucru, complementul circumstanțial instrumental se întrebuințează la forma

[1] Op. cit. vol. cit. pag. 113.

[2] Constantin Negruzzi, *Scrierile lui...* vol. I, p. 139. După Gramatica Academiei R.P.R. vol. II, p. 118.

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

de plural cînd e nearticulat, și la forma de plural, sau de singular, cînd e articulat. În limba maghiară îi corespunde un singular. De exemplu : *s-au luptat* ***cu sabia*** (sau ***cu săbiile***) „***karddal*** *harkoltak*", dar : *au atacat dușmanul* ***cu săbii*** (niciodată ***cu sabia***) „*karddal* támadták meg az ellenséget".

Atunci cînd complementul circumstanțial instrumental denumește un instrument pe care persoana exprimată de subiect îl poartă asupra sa, el poate fi articulat, fără să fie determinat, determinarea fiind subînțeleasă : *s-au luptat* ***cu săbiile*** „***karddal*** *harkoltak*" ; *s-au bătut* ***cu cuțitele*** „***késsel*** *verekedtek*". Cînd instrumentul acțiunii este o parte din corpul aceluia care săvîrșește acțiunea, substantivul prin care e exprimat nu poate avea decît forma articulată : *l-au bătut* ***cu pumnii*** „***ökölvelverték***". În aceste exemple se subînțelege că e vorba de săbiile acelora care săvîrșesc acțiunea, de cuțitele lor, de pumnii lor.

Cînd instrumentul e un corp independent de cel ce săvîrșește acțiunea, atunci cînd exprimă un sens general și nu este determinat, se întrebuințează nearticulat : *și-a prins rochia* ***cu ace*** ; *transportă vinul* ***în butoaie*** ; *trimite merele* ***în lăzi*** ; *îl ajută* ***cu sfaturi***. În acest caz complementul poate fi articulat numai cînd e determinat și individualizat, pierzîndu-și sensul general : *și-a prins rochia* ***cu acele*** *din cutie* ; *a trimis merele* ***în lăzile*** *lui proprii* etc.

★

Pentru înțelesul contextului, importanța sensului general al diferitelor părți de propoziție e în funcție de rolul părților respective, care uneori nu depășește hotarul propoziției, alteori se extinde asupra unui pasaj întreg. Astfel, în situațiile în care subiectul este partea care leagă propozițiile între ele, sensul lui general are importanță nu numai pentru înțelesul unei singure propoziții, ci pentru înțelesul întregului pasaj în care se fac afirmații sau constatări în legătură cu el. De aceea sensul individual sau general al subiectului nu reiese totdeauna dintr-o singură propoziție sau frază, ci din context. În citatul : *stînd de vorbă cu Iacob Filosof, am aflat că* **negustătorii** *de la Crîm... i-au adus lui... știri care se potrivesc cu ale mele. Eu le am... de la* ***mărginenii*** *Bugeacului, care trăiesc în înțelegere cu noi... de la* **fugarii** *de la Ocekov... și de la* **călugării** *care umblă în tot olatul Ismailitenilor...*[1] sensul general al substantivelor reiese dintr-o singură propoziție datorită determinantelor care precizează lărgimea sferei substantivelor respective. Din citatul : ***caii*** *acestor țigani erau neobișnuit de mîndri*[2], nu ne dăm seama dacă e vorba despre caii pe care țiganii îi aveau în clipa aceea, sau despre caii lor în general. Propoziția urmă-

[1] Mihail Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*, Ed. Tineretului, p. 260.
[2] Gala Galaction, *Opere, Țiganii*, Ed. pentru literatură și artă, 1949, p. 474 - 475.

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

toare ne lămurește în această privință : *De unde îi cumpărau țiganii, era o taină a lor*[1]. Predicatul din această propoziție, exprimînd o acțiune continuă (*de unde îi cumpărau* — de unde aveau ei obiceiul să și-i cumpere) ne face să înțelegem că e vorba despre caii lor în general. Din propoziția : ***Schitul** avusese peste cincizeci de familii de robi...*[2], dacă n-am ști că faptul de a avea cincizeci de familii de robi nu a fost niciodată o condiție de existență a schitului, n-am ști dacă e vorba de un schit anume, sau de schit în general. Propoziția precedentă ne lămurește în această privință : *cînd și cine întemeiase* **acest schit** *nu știu să spun.* ***Schitul** avusese peste cincizeci de familii de robi...*[3].

Cînd atributul substantival în cazul genitiv are rol de subiect logic în propoziție, în ce privește stabilirea sensului său individual sau general, situația e aceeași cu a subiectului. Din citatul : *...mai era de muncit atîta mai ales în rîndurile* ***femeilor***[4], substantivul *femeilor* poate avea un sens general, sau poate fi individualizat. Contextul ne lămurește în această privință : *avea* ***în jurul ei o seamă de femei*** *necăjite.. dar Crînguțul nu trebuia să se culce pe o ureche... mai era de muncit atîta în rîndurile femeilor*[5]. E vorba deci de anumite femei.

În cazul părților secundare care întregesc înțelesul propoziției cu precizări privitoare la caracterul unor obiecte sau la modul în care se desfășoară o acțiune, sensul lor general reiese din propoziție. Părțile secundare ale propoziției sînt strîns legate de cuvintele pe care le întregesc. Raza lor de acțiune nu depășește hotarul propoziției în care figurează. Atributul prepozițional, exprimînd o însușire a substantivului pe care-l determină, are un sens general prin însuși caracterul lui. Individualizat printr-un determinant, caracterul lui nu se schimbă continuînd să exprime o însușire a substantivului determinat. În exemplul : *rochia cu buline* și *rochia cu bulinele albastre*, deși în primul caz atributul are un sens general, iar în al doilea e individualizat, această deosebire nu provoacă diferențe cantitative între cele două atribute, așa cum se întîmplă în cazul substantivului cu rol de subiect.

În ce privește complementul direct, după cum am văzut, sensul său general sau individual e în măsură să determine durata acțiunii exprimate de predicat. Complementul direct cu sens general dă predicatului un sens de durată ca în exemplul : *clădește case.* Cînd complementul e individualizat, durata acțiunii e limitată la obiectele exprimate de el : *clădește o casă.*

---

[1] Gala Galaction, *Opere*, *Țiganii*. Ed. pentru literatură 1949, p. 474—475.
[2] *Ibidem.*, p. 472.
[3] *Ibidem.*
[4] Eusebiu Camilar, *Temelia*, Ed. pentru literatură și artă, p. 138.
[5] *Ibidem.*

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)

Sensul general al substantivului este un rezultat al gîndirii abstracte, care a depășit cadrul individual al lucrurilor, suprapunîndu-le prin ceea ce au comun între ele. Lipsa unor mijloace proprii de exprimare a acestui sens, cum ar fi o formă care să fie în concordanță cu conținutul substantivului, presupune o maturitate în gîndire, absolut necesară pentru înțelegerea și exprimarea în mod just a acestei valori. Experiența ne face să nu simțim nici o greutate în ce privește exprimarea sau descifrarea acestui sens.

BDD-A10339 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:05 UTC)